

İLÂHİYAT SEMİNERLERİ: Erken Dönem 1

Prof. Dr. Claude Gilliot

ESRA GÖZELER
ARŞ. GÖR., ANKARA Ü. İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
esragozeler@yahoo.com

GİRİŞ

Fakültemizde Doç. Dr. Mehmet Akif Koç'un koordinasyonu ile "İlahiyat Seminerleri" adı altında bilimsel toplantılar yapılmaya başlanmıştır. Erken dönem, klasik dönem ve modern dönem şeklinde tasarlanan bu seminerlerin amacı, özellikle Batı'da Temel İslâm Bilimleri alanında çalışan akademisyenlerle bir araya gelmek ve tartışma platformları oluşturmaktır. Bu çerçevede erken döneme ilişkin ilk seminerler, Fransız oryantalist Prof. Dr. Claude Gilliot tarafından 20-21 Mayıs 2009 tarihlerinde verildi.

Gilliot, 1940 yılında Fransa'da (Guemps) doğmuştur. Çiftçi bir ailenin çocuğu olduğu için çocukluğunda tarlalarda çok çalıştığını ve bundan dolayı kendisinin, 'fellâh/çiftçi' olduğunu da ifade etmektedir. Sırayla Almanca, Katolik teolojisi ve felsefesi, Arapça ve sosyoloji çalıştı. İki doktora sahib olan Gilliot; *La sourate al-Baqara dans le Commentaire de Tabarî (Le développement et le fonctionnement des traditions exégétiques à la lumière du commentaire des versets 1 à 40 de la sourate)* başlıklı ilk doktorasını 1982 yılında; *Aspects de l'imaginaire Islâmîque commun dans le Commentaire de Tabarî* isimli ikinci doktorasını ise, 1987 yılında tamamladı. Her iki tezini de Muhammed Arkoun danışmanlığında, Taberî üzerine ve Paris Üniversitesi (III)'nde yaptı. İkinci tezinin jüri üyelerinden Josef van

Ess Temel İslâm Bilimleri alanında çalışanların yakından tanıdığı bir isimdir. Aix-en-Provence Üniversitesinde (1989 yılından beri) ve IREMAM'da (Institut de Recherches et d'Etudes sur le Monde Arabe et Musulman) Arapça ve İslâmî ilimler profesörü olarak görev yaptı. Arap dili, Kur'ân'ın metinleşme tarihi, klasik dönem Tefsir, Hadis, Sîre, Arapça kaynaklar bibliyografyası uzmanlık ve ilgi alanlarıdır.

Dominik¹ bir rahip olan Gilliot, papazlık görevini şu anda aktif olarak yapmasa da bu görev sebebiyle gittiği Cezayir'de Arapça ile tanıştı. Almanca öğretmek üzere Cezayir'de bulunduğu sırada halkla ve öğrencileriyle daha iyi anlaşabilmek için Almanca sınıfından öğrencisi olan Cezayirli bir rahibeden ilk kez fasih Arapça öğrenmeye karar vermiş ve böylece İslâm üzerine çalışma serüveni başlamıştır.

Gilliot, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1950 yılının hemen başında Kahire'de kurulan ve Dominik Cemaate ait olan Şark Çalışmaları Enstitüsü'nün (L'Institut Dominicain d'Etudes Orientales-IDEO) üyesidir.² Bu enstitünün kütüphane koleksiyonunu bilgisayar ortamına taşıdığı çalışması, misafirimizin bizimle büyük bir heyecanla paylaştığı ve kendisinin de içinde olduğu bir projedir. Bu çalışma sayesinde Arapça ve İslâm eserleri koleksiyonlarına <http://alkindi.ideo-cairo.org> adresi üzerinden *online* katalog ile tam erişim sağlanmaktadır. Enstitü kütüphanesinde bulunan diğer koleksiyonların yükleme süreci devam etmektedir.

Gilliot'nun şu an itibarıyla kırk üç sayfa olan yayım listesi içerisinde yazdığı makale sayısı toplam yüz kırktır. Kitap değerlendirmeleri ise üç yüzden fazladır. *Encyclopedia of the Qur'ân*'ın³ eş-editörlerinden biridir ve bu

¹ 13. yüzyıl'da Aziz Dominik tarafından Güney Fransa'da kurulmuş Katolik dinî bir cemaattir. Bu cemaatin üyeleri isimlerinden sonra Latince, vaizler cemaati (Ordinis Praedicatorum) ibaresinin kısaltması olan o.p. harflerini taşımaktadırlar. Cemaat, İncil'i anlatmak ve sapkınlıkla mücadele için kurulmuştur. Orta Doğu, İstanbul, Tunus, Bağdat ve daha sonra Musul'da ilgi çekmiş olan Dominik cemaati, entelektüel bir geleneğe ve birçok öncü teolog ve filozofa sahip olması bakımından meşhurdur.

² Mısır'daki Dominik manastır ilk kez 1927 yılında Kitâb-ı Mukaddes çalışmalarıyla bağlantılı olarak Mısır'da arkeolojik araştırma yapmak amacıyla kurulmuştur. Ancak uluslararası sebeplerden dolayı bu proje engellenmiştir. 1937 yılında Dominik keşişler kendilerini İslâm çalışmalarına adamaya karar verince Kahire onlar için en ideal yer olarak görünmüştür. Bunun sebepleri arasında el-Ezher Üniversitesi'nin burada bulunması ve Mısır'ın Arap Dünyası içerisinde etkin bir yere sahip olması bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. www.ideo-cairo.org.

³ *Encyclopedia of the Qur'ân*, ed. Jane Dammen McAuliffe, I-V+index, Brill, Leiden-Boston-Köln 2001-6.

ansiklopedide birçok maddesi bulunmaktadır.⁴ Yakın dönemde Kur’ân ve Tefsir üzerine telif edilen edisyonların⁵ müşterek yazarlarından birisi olmuştur.

Fakültemizde bulunduğu süre boyunca özel yaşamına da tanık olduğumuz Gilliot, yetmiş yaşında olmasına rağmen anne ve babasının hiç büyümemiş oğullarıdır. Ankara’da bulunduğu müddetçe telefon ve internet ihtiyacını kendisini merak edeceklerini bildiği ailesine haber vermek amacıyla kullandı. İlk seminerinden annesi için fotoğraflar çekmemizi isterken, anne ve babasının kendisi için hissettikleri gururun hiç eksilmediğini de ekledi. Uzun süre Mısır ve Lübnan’da yaşayan Gilliot’nun, kendi kültürüne, Arap kültüründen unsurlar taşıdığı anlaşılmaktadır. Bunlar içerisinde belki de bizim için en latifeli olanları Prof. Dr. M. Hayri Kırbasoğlu’na Arap lehçelerindeki hitaplarla seslenmesi ve Serahsî üzerine doktorasını yaptığını öğrendiği andan itibaren Prof. Dr. Osman Taştan’a sürekli “*Mebisût* musun?” diye sormasıydı.

19 Mayıs 2009

Gilliot’ya, Ankara’yı gezdirmek ve bu sayede onu daha yakından tanımak amacıyla turistik bir programa uygun olarak Ulus istikametindeyiz. Yol boyunca asılı bayraklar misafirimizin ilgisini çekince öncelikle 19 Mayıs’ın Cumhuriyet tarihi içindeki önemi üzerine konuşuldu. Bu konuşmalar esnasında yaptığı yorumlar, bizlere Türkiye’yi oldukça yakından tanıdığını da göstermekteydi. Ulus’ta bulunan ve aynı zamanda bir Fransız konutu olan kiliseye yaptığımız ziyaret esnasında Vatikan, Dominik cemaat ve Hıristiyanlık sohbetimizin genel konusuydu. Kilise ziyaretinden sonra dünyanın en iyi müzelerinden biri olarak seçilmiş olan Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ne giriyoruz. Bu ziyaret boyunca sergilenen eserler yerine erken dönem tefsir faaliyetleri tartışma konusu oldu. Belki de Claude Gilliot ve Mehmet Akif

⁴ Yazarı olduğu maddeler şunlardır: “Exegesis of the Qur’ân: Classical and Medieval”, *EQ* II (2002): 99-124; “Informants”, *EQ* II (2002): 512-518; “Language and Style of the Qur’ân”, (Pierre Larcher ile birlikte) *EQ* III (2003): 109-135; “Mosque of the Dissension”, *EQ* III (2003): 438-440; “Narratives”, *EQ* III (2003): 516-528; “Traditional Disciplines of Qur’anic Studies”, *EQ* V (2006): 318-339.

⁵ Bunlardan bazıları: *The Qur’an as text*, ed. Stefan Wild, E.J. Brill, Leiden 1996; *Cambridge Companion to the Qur’an*, ed. Jane Dammen McAuliffe, Cambridge University Press, Cambridge 2006; *The Qur’an in its historical context*, ed. Gabriel Said Reynolds, Routledge, UK 2009.

Koç, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde erken döneme ilişkin yaptıkları müzakere ile tarihte bir ilki gerçekleştirmişlerdir. Zira İslâm'da sözlü ve yazılı gelenek tartışmaları; sahabe ve tabiin isimleri müzeyi çınlatmaktaydı. İlginç olan şudur ki Gilliot bu durumdan son derece memnundu. Bu ilmî sohbet ve tartışmalardan sonra Ankara Kalesi'nde uğradığımız ilk yer olan turistik kilim dükkânında misafirimiz, mekanın sahibiyle kilim yapımı, aile gelenekleri vb. konular üzerine sorduğu sorularla kültürümüzü yakından tanıma fırsatı bulduğunu ifade etti. Ancak sorular yine dönüp dolaşıp teolojik konulara geliyordu. Bu vesile ile gezi programı boyunca kendi gündemlerimiz çerçevesinde zihinlerimizi meşgul eden meseleleri misafirimizle müzakere edebildik. Osman Taştan'a yönelttiği "kelâle meselesini çözebildiniz mi?" sorusu ise günün en son tartışılan konusunu belirledi.

20 Mayıs 2009

Fakülte Dekanı Prof. Dr. Nesimi Yazıcı'yı ziyareti esnasında sohbetin ve Dekanla müşterek arkadaşlarının yâd edilmesinin hissettirdiği mutlulukla Gilliot, fakültemizdeki mesâisine başladı. İlk seminerini akademik personelin ve lisansüstü öğrencilerin katılımıyla Fakülte Kurulu Salonunda, "The Project(s) of al-Tabarî (310/923) within the culture of the Abbasid imperium" başlığıyla, Taberî ve tefsiri üzerine verdi. Seminerin tercümesi Osman Taştan tarafından yapıldı. Tebliğinde ağırlıklı olarak Taberî öncesi tefsir faaliyetleri ve öne çıkan isimleri değerlendirmiştir. Taberî'nin birçok alanda seleflerinden daha iyi olma ve öne çıkma arzusu olduğunu ve bu tezi- ne göre *Kitâbu'l-latîf*, İmam Şafîi'nin *er-Risale*'sine; *Kitâbu tehzîbi'l-âsâr*, İbn Hanbel'in *Musned*'ine; *Târihu'l-umem ve'l-mulûk*, İbn İshâk'ın *es-Sîre*'sine; tefsiri ise, Mukatil b. Süleyman'ın tefsirine karşılık daha iyisi olma iddiasıyla yazılmıştır. Gilliot, Taberî'nin ilk tefsir yazan kişi olmadığını ancak Tefsir için faydalı olabilecek bilgileri toplaması bakımından bir ilk olduğunu söyledi. Tam da bu ifadesinden hareketle İbn Kesîr'in, ayetlerin tarihî bağlamlarıyla ilişkili olmayan rivayetleri aktarması sebebiyle Taberî'yi eleştirmesi konusunda ne düşündüğü sorusuna, beklenilenin aksine, oryantalist bir yaklaşımdan uzak bir şekilde, bu tenkidinin doğru ancak haberin doğru veya yanlış olmasının bir önemi olmadığını ve Taberî'de bulunan her rivayetin İslâm kültürü için çok kıymetli olduğu ifade etti. Kur'an'ın ne zaman mushaf haline geldiğine ilişkin soruya kendisine göre bunun Halife

‘Abdalmelik zamanında gerçekleştiğini; John Wansbrough’un bunu çok geç bir dönemle tarihlendirmesini doğru bulmadığı şeklinde cevap verdi.

21 Mayıs 2009

Misafirimiz, ikinci tebliğini bu kez fakültemiz öğrencilerinin de iştirakiyle Yunus Emre Konferans Salonunda, “Al-Mâturîdî’s (333/944) treatment of early exegetical traditions” konusunda verdi. Bu konferansın tercümesi Dr. Hikmet Yaman tarafından yapıldı. Tebliğinde, Kevser sûresi ve Kevser kelimesinin anlamları çerçevesinde, kelimî tartışmaları ve İsmailî yansımaları barındırdığını söylediği Mâturîdî’nin tefsirini değerlendirdi. Ona göre Kevser sûresinin yorumu sadece oryantalistler için değil; müfessirler için de ‘sorun’ olmuştur. Sunumu sırasında yorumları ile ilgili eleştiriler alan Gilliot’ya bir öğrencimiz tarafından sorulan soru bu konferansa başka bir boyut kattı. Zira “Onlarca anlamı olduğunu söylediğiniz ‘Kevser’ kelimesi aslında nihayetinde ‘iyi’ bir anlama sahipken neden bu kadar kendinizi yorumluyorsunuz?” sorusuna verdiği cevap kendisini özetledi. Çünkü bu kadar tafsilî çalışmak ve merak etmek, Gilliot’nun ifadeleriyle, biraz “mecnun” ve biraz da “derviş” olmayı gerektirir.

Gilliot, her iki konuşmasında da Türkiye’nin ilk ilâhiyat fakültesinde olmasının ve çalışmalarından faydalandığı Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu’nun mensubu olduğu fakültede seminer vermesinin kendisine hissettirdiği onuru ve mutluluğu ifade etti. Fakültemizdeki iki günlük akademik serüvenini bahçede elinden hiç düşürmediği sigarası eşliğinde Uluslararası İlâhiyat Programı öğrencilerimizle aynı anda Almanca, Fransızca ve İngilizce yaptığı sohbetlerle sona erdirdi. Son olarak, şunu da ifade etmeliyim ki bütün bu tecrübeler esnasında bizimle birlikte olan ve bizi hiç yalnız bırakmayan bir kişi daha vardı. O da, tahmin edileceği gibi Gilliot’nun “kadîm dostu” Taberî’ydi.

